

Marcin Kruszyński

"Wisznice : dzieje miasteczka i okolic do 1918 roku", Dariusz Tarasiuk, Wisznice-Lublin 2006 : [recenzja]

Radzyński Rocznik Humanistyczny 7, 299-302

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Dariusz Tarasiuk, *Wisznice. Dzieje miasteczka i okolic do 1918 roku*,
Wyd. Wojciech Olech, Wisznice-Lublin 2006, ss.165.**

Regionalistyka budzi w ostatnich latach coraz większe zainteresowanie badaczy-amatorów ale też i profesjonalnych historyków¹. Przyczyn tego zjawiska jest kilka. Historiografia polska może poszczycić się licznymi monografiami dotyczącymi dziejów politycznych, wojskowych czy gospodarczych naszego kraju. Natomiast problematyka tzw. „małych ojczyzn” wciąż w wielu przypadkach stanowi niemal zupełnie „białą plamę”. Tematykę tą traktowano wcześniej jako zagadnienie drugorzędne. Dzisiaj jednakże wiemy, że różne procesy czy ogólnopolskie kierunki zmian, znajdowały często swoją genezę właśnie na gruncie regionalnym.

Co więcej wzrastająca podmiotowość wspólnot lokalnych powoduje nie tylko narastanie świadomości politycznej i obywatelskiej mieszkańców gmin czy wsi, ale także rodzi potrzebę pogłębionej refleksji historycznej nad dziejami danej miejscowości. Zachodzące w Europie procesy unifikacyjne, które nie ominęły także Polski (przyłączenie do Unii Europejskiej) wywołują większą niż dotychczas konieczność dbania o własną tożsamość i korzenie. Jak bardzo jest to ważne wiedzą zwłaszcza ci, którzy opuszczając swoją ojczyznę stają się częścią wielokulturowych społeczności takich miast jak Londyn czy Dublin.

Tym bardziej zatem cieszy ukazanie się na rynku wydawniczym książki autorstwa Dariusza Tarasiuka pt. *Wisznice. Dzieje miasteczka i okolic do 1918 roku*. Autor jest pracownikiem Instytutu Historii UMCS w Lublinie. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż recenzowana praca nie mieści się w zakresie naukowych zainteresowań lubelskiego historyka². Stanowi zaś pokłosie jego dodatkowych poszukiwań związanych z

¹ Z ważniejszych prac z zakresu tej tematyki, dotyczących Lubelszczyzny, można wymienić m.in. *Dzieje Bychawy*, pod red. R. Szczygła, Bychawa-Lublin 1994; S. Jarmuł, *Szkice z dziejów Radzyna Podlaskiego i byłego powiatu radzyńskiego*, Radzyń Podlaski 1995; *Dzieje Ostrowa Lubelskiego*, pod red. R. Szczygła, Lublin 1998; E. Horoch, A. Koprucki, R. Szczygieł, *Dzieje Parczewa. 1401-2001*, Parczew-Lublin 2001; *Studia z dziejów Kocka*, pod red. R. Szczygła, Lublin 2003;

² D. Tarasiuk uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych za rozprawę pt. *Działalność społeczno-kulturalna i polityczna Polaków na wschodniej Białorusi w latach 1905-1918*, (ukazuje się w druku w 2007 r.). Z ważniejszych innych publikacji naukowych D. Tarasiuka można wymienić m.in. *Białoruski ruch narodowy do 1864 roku*, „Res Historica”, t. 9, 1999; *Kulturalno-oświatowa działalność Polaków w Mińsku w latach 1905-1914* [w.] *Na szlachech da uzajemmaruzmiennija. Nawukowy Zbornik*, pod red. A. Maldzisa i in., Mińsk 2000; *Między nadzieją a niepokojem. Polacy na Białorusi wobec rewolucji lutowej 1917 r.*, „Acta-Albaruthenica. Nawukowa-tearetyczny czasopis”, Mińsk, t. 3, 2003; *Prasa polska w Mińsku wobec ruchu białoruskiego w latach 1905-1918*, „Przegląd Nauk Historycznych”, r. 3, 2004; *Polacy białoruscy wobec idei współpracy narodów w latach 1905-1918* [w.] *Europa unii i federacji. Idea jedności narodów i państw od średniowiecza do czasów współczesnych*, pod red. K. Ślusarka, Kraków 2004.

przeszłością rodzinnych okolic. Połączenie tych dwu obszarów tematycznych musi budzić szacunek.

Lektura monografii skłania do wniosku, iż jest ona efektem wieloletnich, niezwykle starannych badań³. Dowodzi tego bardzo szeroka baza źródłowa, zwłaszcza kwerenda archiwalna. Autor wykorzystał materiały znajdujące się nie tylko w Polsce (m.in. Archiwum Akt Nowych, Archiwum Główne Akt Dawnych, Archiwa Państwowe w Lublinie, Radomiu, Siedlcach) ale także za granicą np. Gosudarstwiennyj Archiw Rossijskoj Fiedieracji w Moskwie). Wszystko to przyniosło imponujący i wymierny efekt. Czytelnik dostaje bowiem do swoich rąk wartościową naukowo publikację.

Celem pracy, jak stwierdza sam Autor, jest „przedstawienie dziejów społeczności Wisznic i najbliższych okolic tej miejscowości od pierwszych informacji źródłowych do roku 1918”, (s.12).

Realizując powyższe zadanie, D. Tarasiuk stanął przed licznymi problemami. Związane były one przede wszystkim z fragmentarycznością materiału źródłowego, zwłaszcza w odniesieniu do dziejów Wisznic w okresie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Stąd też Autor skupił się głównie na wieku XIX.

Konstrukcja pracy ma charakter problemowo-chronologiczny. Składa się ona, poza wstępem, z pięciu rozdziałów podzielonych na podrozdziały oraz aneksów i ilustracji.

W rozdziale I Autor sporo uwagi poświęca przynależności własnościowej Wisznic. Wnikliwy czytelnik z zadowoleniem znajdzie tu informacje dotyczące znanej rodziny Sapiechów (do nich bowiem w początkowym okresie należało miasteczko). Ponadto D. Tarasiuk przedstawia studium przemian ustrojowo-administracyjnych miasta.

Obszerna część monografii dotyczy zagadnień gospodarczych (rozdział II). Autor ukazuje w niej rozwój folwarków na omawianym obszarze, kierunki i reorientację produkcji, analizuje stopień obciążenia chłopów powinnościami feudalnymi. Omawiając strukturę dochodową poszczególnych ośrodków wskazuje na istotną rolę Sosnkowskich (kolejnych właścicieli miasta) w ożywianiu ekonomicznym Wisznic. Autor zamieszcza także niezwykle przydatne tabele pozwalające czytelnikowi łatwiej zorientować się w omawianej tematyce. Na uznanie zasługują prezentowane w książce wykresy (s. 37, 39). Świadczą one o nowatorskim podejściu D. Tarasiuka do zagadnień demograficznych. W większości bowiem publikacji naukowych historycy ograniczają się do przepisania zestawień znajdujących się w źródłach. Tutaj natomiast mamy do czynienia z ich opracowaniem i interpretacją (np. D. Tarasiuk wylicza średnią wieku uwłaszczonych chłopów – s. 63).

Kluczowy, zwłaszcza dla odbiorcy nie trudniącego się zawodowo historią, jest rozdział III. Autor, oprócz przedstawienia w nim podziału społeczno-zawodowego ludności, pokazuje życie codzienne mieszkańców omawianego obszaru. Szczególnie cenne są, wyzyskane przez autora, wiadomości o problemach ówczesnych ludzi –

³ D. Tarasiuk opublikował również dwa artykuły naukowe dotyczące Wisznic: *Z dziejów parafii unickiej w Wisznicach*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. 4, 1996; *Wisznice – dobra ziemskie Sosnkowskich (1835-1871)*, [w] *Studia z dziejów ziemian lubelskich*, pod red. A. Kopruckowniaka, Lublin 2006.

chorobach (s. 88-91), czy przestępstwach (s. 92-93). D. Tarasiuk wpisuje się w ten sposób w niezwykle popularny, zwłaszcza na zachodzie Europy, nurt badań nad historią kultury materialnej. Można tutaj wymienić takich chociażby historyków jak J. Goody⁴, M. Wood⁵, E. Faral⁶; z polskich zaś B. Geremek⁷, M. Koczerska⁸, w tym ze środowiska lubelskiego G. Jawor⁹ czy K. Wróbel-Lipowa¹⁰.

O wadze i znaczeniu powyższej problematyki dla odbiorcy masowego może świadczyć również popularność wydanego kilka lat temu 6-tomowego dzieła *Historia życia prywatnego* pod red. P. Ariesa i G. Duby`ego.

Rozdział IV to wnikliwy opis stosunków wyznaniowych. W Wisznicach znajdował się bowiem zarówno kościół rzymskokatolicki jak i cerkiew greckokatolicka (według danych zebranych przez D. Tarasiuka unicy stanowili w 1828 r. 40% ogółu mieszkańców, co stanowiło 70% wszystkich tamtejszych chrześcijan). Autor podkreśla, że „najważniejszym ogniwem społeczności unickiej (...) byli duchowni” (s. 107). Ci jednak nie zawsze sumiennie wypełniali swoje obowiązki czego dowodzą losy np. Jana Żypowskiego (s. 108-109). Uważna lektura recenzowanej książki pozwoli czytelnikowi odnaleźć jeszcze jeden niezwykle ciekawy fakt dotyczący relacji między katolikami obu obrządków. Otóż na początku XIX w. istniała między nimi daleko posunięta współpraca, tak iż unicki ksiądz Konstanty Zieliński był wikarym w kościele rzymskokatolickim. Natomiast w czasie remontu świątyni liturgię odprawiano w cerkwi (s. 114). Później tego rodzaju wypadki należały do rzadkości.

W ostatnim rozdziale D. Tarasiuk zajmuje się udziałem mieszkańców Wisznic i okolic w działalności politycznej w XIX i na początku XX w. Z recenzowanej monografii wynika, że przedstawiciele tamtejszych terenów brali niewielki udział w powstaniu styczniowym (s. 122-123) czy wydarzeniach rewolucyjnych lat 1905-1907 (s. 123-125). Autor przypomina także walkę unitów, często nie pozbawioną heroizmu, w obronie ich samodzielności religijnej. D. Tarasiuk zwraca uwagę, iż w konsekwencji była ona „milowym krokiem w drodze do polskości (unitów - M. K.) i przyczyniła się do rozwoju polskiej świadomości narodowej.” (s. 139).

Z obowiązku recenzenta wynika przedstawienie pewnych potknięć, których Autor publikacji nie uniknął. Ma to jednakże charakter sugestii i nie rzutuje na ogólną ocenę i wartość pozycji.

⁴ J. Goody, *L'Evolution de la famille et du mariage en Europe*, Paris 1985.

⁵ M. Wood, *The English Mediaeval House*, London 1965.

⁶ E. Faral, *Życie codzienne we Francji w czasach Ludwika Świętego*, przeł. E. Bąkowska, Warszawa 1969.

⁷ B. Geremek, *Ludzie marginesu w średniowiecznym Paryżu. XIV-XV wiek*, Wrocław 1971; tenże, *Życie codzienne w Paryżu Franciszka Villona*, Warszawa 1971.

⁸ M. Koczerska, *Rodzina szlachecka w Polsce późnego średniowiecza*, Warszawa 1972.

⁹ G. Jawor, *Ludność chłopska i społeczności wiejskie w województwie lubelskim w późnym średniowieczu. Schyłek XIV – początek XVI wieku*, Lublin 1991, tenże, *Obraz rodziny chłopskiej w Polsce XV wieku w świetle ksiąg ofiata lubelskiego*, „Annales UMCS”, sec. F, vol. 61/62, 4, 1986/1987.

¹⁰ K. Wróbel-Lipowa, *Ubiór mieszczan południowo-wschodniego pogranicza etnicznego w Polsce XVIII wieku*, [w] *Na pograniczu kultur, języków, tradycji. Prace ofiarowane profesorowi doktorowi Ryszardowi Szczygłowi w sześćdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. M. Mądziaka i A. A. Witusika, Lublin 2004; też, *Dziecko w polskiej rodzinie ziemiańskiej w XVIII wieku*, „Res Historica”, t. 23, 2006.

D. Tarasiuk, pisząc o losach Władysława Sapiehy, wspomina również o postaci księcia Contiego (s. 20). Warto by może było w tamtym miejscu przedstawić jego pełne imię (Franciszek Ludwik Conti – tak też jest on prezentowany w literaturze przedmiotu) chociażby ze względu na jego znaczenie i rolę jaką odegrał w rozgrywkach elekcyjnych po śmierci Jana III Sobieskiego.

Podobnie sytuacja ma się jeżeli chodzi o Paskiewicza, który oczywiście miał na imię Iwan (s. 23).

Na s. 48 Autor analizuje rozwój technologiczny folwarków podając, iż wprowadzono do nich maszyny rolnicze „z fabryki Evansa”. Wydaje się, że należało tutaj doprecyzować, iż chodzi o zakład metalurgiczny braci Evans (Alfreda i Tomasza). Fabryka ta, mieszcząca się w Warszawie przy ulicy Świętojerskiej, była jedną z najbardziej ówczesnie znanych.

Zdarzają się też Autorowi, choć nieliczne, powtórzenia np. opisuje on dwukrotnie sumy ubezpieczenia od ognia w Wisznicach i Rowinach podając przy tym różne kwoty (s. 54 i 78).

Dużą trudność przy omawianiu zagadnień gospodarczych stanowią zawsze przeliczanie ówczesnych miar. Tutaj Autor nie do końca jest konsekwentny. Raz dokonuje tego zabiegu (np. przelicza włoki i pręty na hektary – s. 24), w innych zaś miejscach rezygnuje z niego (np. s. 25, 34, 43).

W pracy pojawiają różnego rodzaju terminy historyczne (np. kolator, tabela prestacyjna, prawo eufitentyczne). Być może warto było, zwłaszcza biorąc pod uwagę czytelnika nie zajmującego się zawodowo historią, wyjaśnić je, chociażby przez dodanie przypisu uzupełniającego.

Pewne pomyłki można także odnaleźć w edytorskiej stronie publikacji. W kilku tabelach pojawiły się błędy obliczeniowe¹¹; w przypisie nr 61 (s. 88) nastąpiła pomyłka w nazwisku autorki W. Marreny-Morzakowskiej¹²; na stronie 70, przy opisie tabeli nr 16 brakuje inicjału imienia autora źródła, na podstawie którego schemat powyższy powstał; praca autorstwa B. Kumora ukazała się drukiem w roku 1980 a nie 1990¹³; podobna pomyłka występuje w odniesieniu do artykułu G. Welika (powinien być rok 2002 a nie 2001)¹⁴.

Monografia D. Tarasiuka stanowi interesującą pozycję i bez wątpienia zasługuje na uznanie. Wypada przy tym wyrazić nadzieję, że tego rodzaju publikacja zachęci innych historyków do większego zainteresowania regionalistyką. Czytając recenzowaną monografię rodzi się bowiem przekonanie, iż tylko prace profesjonalnych badaczy, zarówno pod względem metodologicznym jak i warsztatowym, mogą spełniać oczekiwania czytelników co do odpowiedniego ich poziomu merytorycznego.

Marcin Kruszyński

¹¹ Tabela nr 6, s. 42 – zsumowana liczba koni wynosi 30 a nie 40, podobnie z liczbą owiec – 1592 a nie 1572; tabela nr 23, s. 106 – liczba kobiet z Wisznic niezdolnych do spowiedzi wynosi 70 a nie 770, natomiast liczba ogólna mężczyzn z Rowin niezdolnych do spowiedzi wynosi 15 a nie 5.

¹² Por. przypis nr 61, s. 88 i wykaz źródeł drukowanych, s. 151.

¹³ Zob. przypis nr 2, s. 73.

¹⁴ Zob. przypis nr 14, s. 75.